

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 19.

V Ljubljani, 15. oktobra 1888.

Letnik 1.

Deželna sadna razstava

v proslavo štiridesetletnice Nj. vel. presvetlega cesarja

FRANA JOSIPA I.

v Ljubljani od 18. do 21. oktobra 1888.

D drugega decembra t. l. leta minulo bode 40 let, odkar sedi na cesarskem prestolu obširne in lepe naše Avstrije presvetli cesar Fran Josip I. Vsi narodi in vsi stanovi obširne države slave pomenljivi dan, ki zaključi dolgo štiridesetletno dobo, v kateri se je vsled vladarske modrosti našega cesarja tako neizmerno veliko izpremenilo v korist in blaginjo avstrijskim podložnikom. Popolnoma opravičene so velike slavnosti, katere prirejajo povsod v proslavo ljubljenega vladarja svojega, saj je modro vladanje njegovo dalo podlogo velikemu napredku v vseh strokah človeškega dela v ljubi domovini naši. Toliko večja dolžnost pa veže kmetijski stan, da se spomina vladarskega nastopa presvetlega cesarja našega, saj je s tem dnevom nastopila nova doba, doba prostosti, dotle zatiranemu kmetškemu stanu.

Tudi slovenski kmetovalec se spomina ob tej slovesni priliki hvalno svojega vladarja, kateri mu je bil ob hudih stiskah in nesrečah vedno pravi dobrotljivi oče; saj je ni med Slovenci vasice, katera bi ne bila deležna cesarske milosti. Kranjska kmetijska družba kot zastopnica kranjskih kmetovalcev ni mogla drugače, nego da poslavi tudi ona na primeren način najvišega zaščitnika kmetijstva ter da priredi v proslavo vladarske štiridesetletnice presvetlega cesarja deželno sadno razstavo, kateri je namen pokazati, koliko se je sadjarstvo razvilo za te vladarske dobe.

V četrtek 18. t. m. otvorimo v Ljubljani veliko to deželno sadno razstavo, katera bode živa, pristna slika kranjskega sadjarstva. Smelo trdimo, da se je naše sadjarstvo pričelo najlepše razcvitati, zato naj

pa nihče, ki količkaj utegne in utrpi, ne zamudi lepe prilike, da si ogleda razstavo ter se tam pouči za daljnje svoje delovanje. Praznik, kate-rega prirede kranjski sadjarji v proslavo svojega vladarja, naj pa bode vsem kmetovalcem v novo izpodbudo, da vztrajajo na potu do kme-tijskega napredka ter da složno delujejo na korist svojemu stanu po gaslu presvetlega cesarja „z združenimi močmi“.

Vrtne cvetice.

Cvetice sadi na trato; le tukaj je njih naravno mesto. Pa tudi semkaj jih sadi primerno malo, drugače je vrt prepisan in gotovo nelep. Dve ali tri pre-proste cvetlične grede, nekaj skupin lepotnih rastlin, tu in tam posamezne lepote listne rastline, obrobek od pisanih rastlin, zadi pa grmovje in, če treba, ob meji večje drevje: to zadostuje na šolskem in tudi na domačem vrtu. Toliko lahko ob-deluje učitelj sam, oziroma obitelj njegova.

Podoba 62.

Kadar pa sadiš cvetice, glej na barvno skladnost ali harmonijo. O tem se mi zdi zelo po-trebno nekaj besedi izpregovoriti. V naravi pozna-mo le tri prvotne barve: rdečo, modro in rumeno barvo. Mislimo si te tri barve na enem krogu enakomerno razdeljene (glej pod. 62.). Te tri barve so si med soboj karakteristično nasprotne ali kontrastujejo, zato so v taki sestavi nepri-jetne očesu. Postavimo pa okoli kroga mešane barve, t. j. iz rumene in modre barve narejeno zeleno, iz modre in rdeče narejeno vijolično in iz rdeče in rumene narejeno oranžno, izgubi se za oči vsako nasprotstvo. Drugače je pa, če postavimo prvotno barvo krožne ploskve tik mešane barve nasprotne strani, na pr. rumeno

tik vijolične, rdečo tik zelene, modro tik oranžne, potem nastane skladno ali har-monično različe, ki je očem prijetno.

Teh pravil se drži pri vsakeršni sestavi cvetic, kadar jih povezuješ v kite ali šopke, ali pa jih sadiš na vrtu. Ker je težko ravnati popolnoma po teh pravilih, rabi vmes tudi belo barvo, katera odpravlja vsako neprijetno nasprotstvo med barvami. Preveč pa tudi ne jemlji belih cvetic, ker potem druge izgubijo svit svoj.

Cvetlične grede morajo imeti rahlo zemljo, katero gnojimo, predno sadimo cvetice. V pregnojni zemlji delajo rastline mnogo listja, a malo cvetja. Rastlinam, katere sadimo posamezne na trato, naredimo jame ter jih napolnimo s prikladno zemljo. Za rastline, katere sadimo zaradi njih lepega in bujnega listja, moramo vzeti zelo rodovitne zemlje.

Po primernih krajih, t. j. ob vrtnih lopah, ob vratih, ob zidovji i. t. d., sa-dimo rastline, ki se vzpenjajo ali ovijajo. Te sadimo za senco ali pa zaradi olep-šave. Olepšavne vzpenjave rastline naj se ne odlikujejo samo po listji, ampak tudi po svojem cvetji.

Umetno skalovje naredi le tedaj na vrtu, če je okolica taka, da si moramo misliti, da je tudi skalovje nastalo na vrtu naravno. Drugače je umetno ska-lovje le smešno. Zasadimo pa ga lepo z raznimi rastlinami, zlasti z mnogimi

domačimi, kakor na pr. s praprotnjo (filices), s homuljico (sedum acre), z natreskom (sempervivum) i. dr., dalje s kaktejami, katere postavimo z loncem tako med skale, da ga ni videti. Čez zimo moraš seveda kakteje shraniti kje, kjer je sicer hladno, a ne zmrzuje.

Nekoliko o saditvi sadnega drevja.

Jesenski čas, najboljši za saditev drevja, je prišel, in zato ne bode odveč, ako opozorimo v novič na nekatere napake, katere delajo ob saditvi drevja. Največ gospodarjev greši v tem, da zasajajo drevesa pregloboko. Na Vipavskem je ta napačna navada splošna, ker mislijo, da zavarujejo po tem načinu drevo zoper zelo nagajivo sušo. Glavno pravilo v tem oziru je vedno, da ne smemo drevesa nikdar globoče saditi, nego je raslo na prejšnjem mestu. Trdna resnica je namreč, da zahteva vsaka korenika neko gotovo oddaljenost od zraka. Če smo jo iz te izmaknili, ker smo drevo vsadili bodisi pregloboko ali preplitvo, ne more se toliko časa krepko razvijati, dokler narava sama ne popravi človeškega pogreška, to je, dokler ne priskrbi pregloboko vsajenemu drevesu više, preplitvo zasajenemu pa niže potrebnih korenin. Narava pa potrebuje za to primerne časa, več let, in ta čas gre gospodarju v izgubo. Da se torej drevo vsadi v pravo globokost, treba pred vsem s korenikami pomeriti, da kam segajo, ali z drugimi besedami: podložiti se mora korenikom toliko najboljše zemlje — na vrtu in na njivi površno, na trati pa ono izpod trate — da pride korenini vrat (kjer se podzemeljski del loči od nadzemeljskega) le za en palec pod površje sosedne zemlje. Ker treba novo zasajenim drevesom podpore, storimo prav, ako zabijemo najprej kol v izkopano jamo na pravo mesto in potem šele podložimo korenikom zemlje. Tako ne poškodujemo korenin, in kol bode trdno stal. Sadeč sadna drevesca greši večina naših gospodarjev tudi s tem, da zaspo korenike brez vse pozornosti takoj, kakor hitro so drevo vtaknili v jamo — morebiti, da debelece nekolikokrat pomajejo.

Izkušnja je skrbno opazujočega sadjarja popolnoma prepričala, da se drevo samo takrat prime dobro ter se dalje razvija, kadar pridejo korenike kolikor le mogoče v isto lego, katero so imele na poprejšnjem mestu. Ako pa korenike kar malomarno zasujemo, pridejo vse tiste, posebno tanke, katere so se poprej vodoravno v zemlji razprostirale, v preveč navpično lego, zlasti takrat, kadar zemljo potlačimo. Zato, da ostanejo korenike v kolikor mogoče pravi legi, treba vsako posebe lepo z zemljo podložiti, in sicer z najboljšo zemljo. Potem šele, ko so uže vse do vrha podložene in z dobro zemljo osute, potem šele smemo jamo brez skrbi s slabejšo zemljo zasuti ter konečno tudi nekoliko pritlačiti. To delo stane res nekoliko več truda, pa se tudi izvrstno izplača. Mi celo trdimo s popolnim prepričanjem, da se izmed 100 po tem navodu vsajenih drevesec največ dve ne primeta. Sadeč drevesa na tratno zemljišče, greši dalje večina naših gospodarjev v tem, da zmečejo trato pod korenike, med nje in nad nje, češ: to bode korenikom kaj ugnajalo, saj je trata najbolj gnojna. Tako ravnanje je pa popolnoma napačno; kajti trata, če jo še tako pazljivo vlagamo med korenike, ne izpolni nikdar vsega prostora. Kolikor je pride po vrhu korenin, brani celo, da ne more vsa zemlja praznih prostorov napolniti. Vsled tega ostane med korenikami mnogo z zrakom napolnjenih votlin, ta zrak se v kratkem času izpridi, in korenike začnejo dosledno na takih mestih plesniti, po tem gniti — drevo pa gre pod zlo.

Trata je drevju res prav dobro gnojilo, vendar je zaradi tega še ne smemo staviti, kadar sadimo drevesa, v ozko dotiko s korenikami, temveč v tako daljavo, da jo šele mlade korenike, katere potem vzrastejo, dosežejo, in to tedaj, kadar je

uže skoro popolnoma razpala. Trato treba zložiti okrog korenik, z dobro zemljo osutih, na dnu jame; nato se šele zemlja s tretjega kupea zmeče v jamo.

Kako zelenjad hraniti.

Zelenjad pobirajmo raz grede od spomladi do poletja, in sicer, kadar je najbolj razvita. Popolnoma naj pa dozore samo semenske rastline. — Sveže ne moremo zelenjadi po leti dolgo ohraniti, le malo dlje vztraja v prav hladnem prostoru, na pr. v ledenici.

Zelenjad, katero spravljamo jeseni v zimske shrambe, moramo dobro očistiti vsake nesnage ter nepotrebnege listja. Z vodo pa izperimo rastline šele, predno jih rabimo. Koreninskim rastlinam odrežimo listje tik gomolje tako, da še lahko poženejo.

V zimski shrambi naj bodo rastline zavarovane proti mrazu in toploti ter proti vlagi.

Zavarujemo jih pa tako:

- a) Na plano zemljo položimo rastline drugo poleg druge tako, da so korenine jim obrnane navzdol, pokrijemo jih z listjem in ob hudem mrazu tudi z zemljo.
- b) Okoli kola, zabitega v tla in s slamo ovitega, naložimo zelenjadi na kup v stožec. Kup pokrijemo, kakor sem gori povedal.
- c) Glavnato zelje zložimo na zemljo, ki je s slamo pokrita, in sicer na kup, ki je za dve do tri glave visok. Kup pokrijemo, kakor sem uže povedal, okoli njega pa neredimo jarek, po kateremu se odteka deževnica.
- d) V zelenjadno klet prenesemo ob kopnem le tisto zelenjad, katero menimo kmalu porabiti. Klet bodi sicer hladna, a zmrzovati ne sme v njej, ter mora biti za prezračevanje prirejena. Listje tiste zelenjadi, ki je v kleti z zemljo ali s peskom prisuta, moramo pridno prebirati in, kar je gnilega, odstranjevati.
- e) V suhe shrambe spravljamo osobito čebulo in česen. Čebulo ali česen moramo vsekakor mraza varovati. Ako shramba nima oken, položimo čebulo na slamo ter jo ž njo tudi pokrijemo.

Raznotere vrtnarske reči.

Sadje kot krma. Ob dobrih letinah, ko je veliko sadja in mu je cena zaradi tega nizka, lahko z njim krmimo živino. Tako je bilo leta 1847. na Nemškem, ko je imelo sadje tako nizko ceno, da je ga veljalo mernik komaj 10 do 14 soldov. Pokladali so tedaj sadje kravam, in preračunili so, da zaleže 2 centa sadja glede redilne vrednosti za 80 funtov najboljše krme. Krave so imele veliko dobrega mleka, tako da se jim je mernik sadja po tej poti po 30 soldov izplačal.

Beli trn ali glogovec je za živ plot najboljši trn. Vrtnarji so mu hudi, češ, da je glogovec plot gnezdo vseh sadnemu drevju škodljivih merčesov in metuljev. To je resnično, in ako pomislimo, da metulji svoja jajčka najraje ležejo na glogovce, ostanejo njih prosta drevesa. Če porežemo decembra meseca glogovce ter pograbimo in sežgemo vse odrezke, uničimo s tem veliko jajček. Ostala jajčka se spomladi izvalijo. Znano je pa vsakemu, da je po plotih največ ptičev, kateri jedo izvaljene gosnice. Glogovec plot ni škodljiv, ampak okoli vsakega vrta koristen.